

В історії архітектури важливо простежити, яким чином у певні періоди архітектори успадковували художні традиції і в одних випадках вони зверталися до стилів, де найбільш яскраво відтворювалися національні риси (наприклад у творчості Д.Дяченка, який дотримувався стилю українського бароко); в інших — до самих рис народної архітектури (наприклад у творчості В.Кричевського). Кожне з таких звертань обумовлювалося спрямуванням творчості майстра, і аналіз їх особливо важливий для сьогоднішнього, коли йдеться про розбудову національної культури.

Архітектор здебільшого працює в сфері, що склалася історично. Він не має права будувати в місті, не вирішивши його "формули". А місто, за словами професора Тверського, можна "знищити, не руйнуючи в ньому жодної споруди".

З.В.Мойсеєнко,

*професор кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтва
УАМ, доктор архітектури*

Вивчення народної архітектури України — важливий фактор у вихованні митця

Історія свідчить, що в часи піднесення самосвідомості народу архітектура творилася на засадах національних форм народного зодчества.

Відомо, що на початку ХХ століття, коли активно розвивався національно-демократичний рух, почав формуватися народно-стильовий напрямок в українській архітектурі. Саме тоді заявили про себе такі майстри архітектури, як О.Сластіон, В.Нагірний, В.Кричевський, Є.Сердюк, І.Левинський,

Отже, архітектор не може не знати історії архітектури, стильових рис середовища, історичних та художніх особливостей споруд, що оточують новобудову.

Знання історії архітектури має особливе значення й для архітектора, який вирішує реставраційні завдання — відбудови зруйнованих споруд, відновлення втрачених архітектурних цінностей, надбудови чи перебудови існуючих споруд — або вводить новобудову до ансамбля вулиць та площ.

У наш час без ґрунтовних знань історії архітектури, здобутків національної спадщини, художніх якостей архітектурного середовища архітектор не може визначити своїх професійних завдань, а тому викладання курсу історії архітектури в Українській академії мистецтва є конче потрібним і, як ніколи, актуальним.

О.Лушпинський, К.Жуков, С.Тимошенко, створивши відомі шедеври — яскраві зразки національної архітектури.

При розробці своїх проектів названі, вже відомі на той час майстри зверталися до джерел народної архітектури, старанно вивчали її регіональні особливості та засоби художньої виразності. Їх обміри, замальовки, аналіз творів народних майстрів, розробка засад національної архітектури послуговували архітекторам і художникам наступних етапів

розвитку національної архітектури — в 20-ті роки, коли активно працювали видатні архітектори Д.Дяченко, М.Дамиловський, В.Троценко, П.Альошин, В.Фельдман, а в 30-ті — В.Кричевський, О.Ташій, С.Барзилович, П.Юрченко, А.Добровольський.

Базуючись на витоках народного зодчества, творчі пошуки національної української архітектури у повоєнні 50-ті роки продовжували такі майстри, як А.Добровольський, М.Холостенко, О.Малиновський та інші.

У 60-ті роки сформувався Івано-Франківський осередок, де місцеві архітектори, працюючи в народних традиціях, створили своєрідну архітектуру, яка притаманна саме цьому чудовому краю і гармонійно поєднується з тамтешньою природою. Вони з честю витримали звинувачення у націоналізмі з боку Москви та Києва. Не відбила у них бажання працювати в обраному руслі і офіційна характеристика напрямку їх діяльності як неогалицизму з негативним відтінком. Отож, добре, що в Україні є такий регіон, де можна побачити сучасну, справді національну архітектуру, базовану на народних традиціях.

Українська академія мистецтва теж має певний набуток такого плану, що знаходить вияв, зокрема, у курсових та дипломних проектах. Пошуки народного стилю в 20-ті роки провадила майстерня інтер'єра, очолювана В.Кричевським (відомі роботи О.Саєнка, С.Янушівського). У 20-30-ті роки випускники інституту П.Головченко, П.Костишко також використовували форми народної архітектури у своїй творчості. По закінченні художнього інституту в 40-ві роки (майстерня В.Заболотного), працюють у Канаді, зберігаючи ознаки української

архітектури, І.Томашевський, Ю.Панасенко-Кодак.

Пошук національного стилю в архітектурі був притаманний майстерні А.Добровольського, який добре усвідомлював необхідність розвитку народної архітектури в сучасних умовах і довіч це реалізацією своїх творчих пошуків. На жаль, після нього цей тоненький ланцюжок у справі розвитку національної своєрідності архітектури перервався.

Нині, коли постало завдання національного відродження української культури, вивчення національних особливостей народної архітектури у відповідних вузах набуває особливої актуальності. Багатовіковий досвід народу може підказати архітекторам немало цінного, корисного, раціонального. Співмірний з людиною масштаб, безконфліктне злиття з ландшафтом і довкіллям, відчуття просторової композиції, бережливе ставлення до натуральних матеріалів, глибоке розуміння їх конструктивних і художніх якостей, врахування природно-кліматичних умов, синтез мистецтва — характерні риси народної архітектури.

На території України історично виділилося кілька регіонів, де архітектура вирізняється локальною композиційно-функціональною своєрідністю. Так, житло у західних областях, в Карпатах, на Поліссі, у південних районах має свої певні особливості, знання яких необхідне вже при курсовому проектуванні, наприклад житла котеджного типу.

Надбання народного досвіду мають неабияке значення і для вирішення проблем синтезу мистецтва, наприклад архітектури та декоративно-ужиткового мистецтва (різблення по дереву, каменю, сирій шпукатурці; декоративні тка-

нини, вишивка, кераміка, настінний живопис).

Зараз, коли від'оджується духовність народу, коли повсюдно зводяться культові споруди, проекти часто розробляють люди, мало обізнані із закономірностями побудови їх. Тому при підготовці фахівців у вузах необхідно висвітлювати творчі методи народних майстрів, які створили шедеври культової архітектури, позначені виразними регіональними особливостями. Досить відчутні відмінності мають, наприклад, культові споруди галицького, лемківського, подільського, слобжанського регіонів. Аби сучасна архітектура культових та інших будівель не стала одноманітною, що було притаманне архітектурі минулих десятиліть, слід ще в процесі навчання усвідомлювати закони гармонії у композиції зазначених споруд. Адже народним майстрам були відомі і закономірності золотого перетину, і засоби ілюзійного збільшення висоти будівлі за рахунок нахилу стін до центральної осі, зменшення розмірів зрубів у височину і т.ін.

Студенти повинні знати пропорційні закономірності, закладені в

культових спорудах різних регіонів. Це сприятиме створенню сучасних споруд з прикметними ознаками, властивими регіонові, для якого проєктується об'єкт, тобто забезпечить адресність об'єкта. Абстрагованою формотворчістю досягнути доцільної, так би мовити, природної різноманітності неможливо.

Сучасна стрімка ломка традицій, зумовлена будівельною індустрією, потребує свідомого цілеспрямованого пізнання закономірностей художніх засобів народної архітектури. Цьому повинна сприяти вища архітектурна школа країни і в першу чергу — Академія мистецтва. Не відкидаючи пошуків вирішення сучасної архітектури в руслі розвитку загальноєвропейської культури, маємо всіляко підтримувати спроби відродження форм національної архітектури, не пригнічувати їх суворозу критикою та ярликами типу “архаїзм”, “неогалицизм” тощо. Адже відомо, що одним із засобів уникнення одноманітності у світовій архітектурі є розвиток національних народних традицій на новому витку історії.

Л.М.Грачова,

*доцент кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв УАМ,
кандидат архітектури*

Дослідження пам'яток архітектури як засіб підготовки фахівців-архітекторів

Розмаїття архітектурно-стилістичних систем, відмінності регіональних кліматичних умов, національних традицій, матеріалів та способів їх обробки — все це, зрозуміло, досить суттєво позначається на

“характері” архітектури. Більше того, зазначені фактори великою мірою зумовлюють неповторність і самобутність архітектурних споруд.

Українська академія мистецтва має багаті традиції щодо виховання

висококваліфікованих архітектурних кадрів на основі шанобливого ставлення до місцевих народних традицій, а також знання практики світової архітектури. Одним з важливих напрямків виховання студентів першого ступеня навчання на архітектурному факультеті, поряд з оволодінням архітектурною графікою та основами архітектурної композиції, завжди було і повинно бути ґрунтовне ознайомлення студентів з пам'ятками архітектури.

Відомо, що навчання професійної майстерності та виховання художника-громадянина невід'ємні одне від одного, як дві сторони одного процесу. Звідси — необхідність дослідження і використання у навчальній роботі пам'яток архітектури.

Суттєвим фактором, що зумовлює образне вирішення об'єкта архітектури, є навколишнє середовище. Врахування й використання естетичних якостей природного ландшафту та довкілля, що склалося на час зведення споруд, завжди було важливою передумовою архітектурної творчості. Оригінальна самобутність архітектурних форм давніх споруд, неповторність їх образного вирішення великою мірою залежить від тонкого розуміння злчими краси природного оточення.

Належний ефект щодо виховання у студентів почуття любові до вітчизняної історії архітектури, пам'яток світового здодства, проблем їх реставрації та реконструкції, а в майбутньому — і глибокого наукового аналізу та осмисленого, творчого проєктування з урахуванням вже існуючої історичної забудови, навколишнього середовища дає систематичне, цілеспрямоване використання у навчальному процесі пам'яток архітектури.

Велике значення у навчанні має встановлення міжпредметних зв'яз-

ків. Так, читання курсу лекцій “Загальна історія архітектури” доцільно підкріплювати виконанням практичних завдань з основ архітектурної композиції, архітектурної графіки та основ архітектурного проєктування. Практичні роботи повинні виконуватись також при вивченні нарисної геометрії та читанні курсу лекцій “Перспектива”. Це особливо важливо на початковому етапі виховання майбутніх фахівців.

Архітектурний факультет має підстави пишатися своїми вихованцями. Зовсім недавно художньому інституту повернуто його першу назву — Українська академія мистецтва. Та він протягом багатьох років стояв на рівні Петербурзької академії мистецтва, відомої своїми традиціями в усьому світі. І не слід зовсім відкидати традиції виховання фахівців-архітекторів у колишньому художньому інституті, впроваджуючи нові сучасні напрямки у навчальний процес. Не можна забувати свою історію, традиції, набутий педагогічний досвід.

Практичні роботи на факультеті починалися з виконання креслень пам'яток архітектурної доби Відродження, Ренесансу з особливим акцентуванням деталей. Креслення виконувалися спочатку під назвою “Лінія в архітектурній графіці”. Це були, зокрема, фасади, розрізи пам'яток архітектури. Подальше вивчення теорії композиції, нарисної геометрії, історії архітектури закріплювалося на практиці зображенням фасадів, а згодом — перспективним зображенням пам'яток архітектури, переважно українських, за допомогою різних технік — відмивки тушшю, акварелі, графічної передачі (штрихом, тушшю).

Найбільш здібні студенти під керівництвом педагогів та за консультуванням професора Ю.С.Асєва